सौरिकः, पुं, (सुरेभ्यो हितः। सुर+ठक्।) स्वर्गः। इतिशब्दरत्नावली॥ (सुरया चरतीति। सुरा+ठक्।) सुराविक्रयकर्त्ता। इति केचित्॥ स्वार्थे कप्रत्यये शनैश्चरः॥ (सुराया अयमिति। सुरासम्बन्धिनि, त्रि। यथा, मनुः। ८। १५९।
"प्रातिभाव्यं वृथादानमाक्षिकं सौरिकञ्च यत्।
दण्डशुल्कावशेषञ्च न पुत्रो दातुमर्हति॥")

सौरिरत्नं, क्ली,(सौरेः शनैश्चरस्य रत्नम्।) नीलमणिः। इति राजनिर्घण्टः॥

सौरी, स्त्री,(सूर्य्य+अण्। ङीप्।"सूर्य्यतिष्येति।" ६। ४। १४९। इति यलोपः।) सूर्य्यस्यापत्यं स्त्री। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥

सौरीयं, त्रि,(सूर्य्य+छः।"सूर्य्यागस्त्ययोश्छे च ङ्याश्च।"६। ४। १४९। इत्यस्य वार्त्तिकोक्त्या यलोपः।) सूर्य्याय हितम्। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥ सौर्य्ये भवः। यथा। सूर्य्यस्येदं इत्यर्थे ष्णः सौर्य्यं तेजः पुनः सौर्य्ये भव इत्यर्थे ईयप्रत्यये अनेन यलोपे सौरीयः। इति मुग्धबोधटीकायां दुर्गादासः॥

सौरेयः, } सौरेयकः } पुं, शल्लभिण्टीवृक्षः। यथा,—
"सौरेयकः श्वेतपुष्पः सौरेयः कटसारिका।
सहाचरः सहचरः स च विन्ध्यपि कथ्यते॥
कुरण्टकोऽत्र पीते स्याद्रक्तः कुरवकः स्मृतः।
नीलो वाणो द्वयोरुक्तो दास आर्त्तगलश्च सः॥
सौरेयः कुष्ठवातास्रकफकण्डूविषापहः।
तिक्तोष्णो मधुरो दन्त्यः सुस्निग्धः केशरञ्जनः॥"
इति भावप्रकाशः॥

सौल्वकः, पुं, (सुल्वं ताम्रपात्रादिनिर्म्माणं शिल्पमस्य। सुल्व+ठक्।) ताम्रकुट्टकः। इत्यमरटीका॥

सौवं,त्रि,स्वस्य इदम्। (स्व+अण्।) स्वसम्बन्धि। स्वर्गे भवम्। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥ (स्वःस्वम्बन्धि। तथा, वाजसनेयसंहितायाम्। १३। ५७।
"तस्य श्रोत्रं सौवम्॥"
"तस्य स्वर्गस्य सम्बन्धि श्रोत्रं कौटशं सौवं स्वः इदं सौवं तस्येदमिति अण्। द्वारादित्वाट्टेजागमः। अव्ययानां भमात्रे टिलोपः।" इति तद्भाष्यम्॥) शासनम्। इति केचित्॥

सौवग्रामिकं, त्रि, (स्वग्रामे भवम्।स्वग्राम+ठक् स्वग्रामभववस्तु। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥

सौवरं, त्रि, (स्वरस्येदमिति। स्वर+अण्। "द्वारादीनाञ्च।" ७।३।४। इति ऐजागमः।) स्वरसम्बन्धि। स्वरशब्दात् ष्णप्रत्यये उमागमेन निष्पन्नम्। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥

सौवर्च्चलं, क्ली, (सुवर्च्चले देशे भवम्। सुवर्च्चल+अण्।) सुवर्च्चलदेशभवलवणम्। सञ्चलवण इति भाषा। तत्पर्य्यायः। अक्षम् २ रुचकम्३। इत्यमरः। २। ९। ४२॥ कृष्णलवणम् ४। इति रत्नमाला॥ तिलकम् ५ हृद्यगन्धकम् ६ रुच्यम् ७ कौद्रविकम् ८। इति राजनिर्घण्टः॥ अस्य गुणाः। रुचिकारित्वम्। उष्णवीर्य्यत्वम्। निर्म्मलत्वम्। कटुत्वम्। गुल्मशूलविबन्धनाशित्वम्। किञ्चित्पित्तकरत्वम्। लघुत्वञ्च। इति राजवल्लभः॥ अपि च।
"सौवर्च्चलं लघु क्षारं कटूष्णं गुल्मशूलनुत्।
ऊर्द्ध्ववातामशूलार्त्तिविबन्धारोचकान् जयेत्॥"
इति राजनिर्घण्टः॥
अन्यच्च।
"सौवर्च्चलं स्वादुचकमक्षं पाक्यञ्च तन्मतम्।
रुचकं रोचनं भेदि दीपनं पाचनं परम्॥
सस्नेहवातनुन्नातिपित्तलं विशदं लघु।
उद्गारशुद्धिदं सूक्ष्मं विबन्धानाहशूलहृत्॥"
इति भावप्रकाशः॥
सर्व्विकाक्षारः। इत्यमरः। २। ९। १०९॥
सुवर्च्चलासम्बन्धिनि, त्रि॥

सौवर्णं, त्रि, (सुवर्णस्येदम्। सुवर्ण+अण्।) सुवर्णसम्बन्धि। कर्षमितहेमसम्बन्धि। यथा, मत्स्यपुराणम्।
"सौवर्णी राजती वापि ताम्री रत्नमयी तथा।"
इत्युपक्रम्य॥
"शुभदारुमयी वापि देवतार्च्चा प्रशस्यते॥"
इति देवप्रतिष्ठातत्त्वम्॥

सौवर्णभेदिनी,स्त्री,(सौवर्णमिव वर्णमभिनत्ति प्रकाशयतीति। भिद्+णिनिः। ङीप्।) प्रियङ्गुः। इति शब्दमाला॥

सौवस्तिकः, पुं(स्वस्ति तत् करणे साधुः।स्वस्ति+ठक्।) पुरोहितः। इति हेमचन्द्रः॥ स्वस्तिसम्बन्धिनि, त्रि। इति व्याकरणम्॥

सौवास्तवः, त्रि, (सुवास्तोरिदम्। सुवास्तु+सुवास्तुवादिभ्योऽण्।" ४। २। ७७। इत्यण्।) सुन्दरवास्तुसम्बन्धी। सुशब्दपूर्व्वकवास्तुशब्दात् ष्णप्रत्ययेन निष्पन्नः॥ (सुवास्तोरदूरभवः। इति काशिका॥)

सौविदः, पुं, (सुष्ठु वेत्तीति। सु+विद+कः। ततः प्रज्ञाद्यण्।) अन्तःपुररक्षकः। इत्यमरः। २। ८। ८।

सौविदल्लः,पुं,(सुष्ठु विदन्तं विज्ञमपि लाति वशवर्त्तिनं करोतीति। सुविदत्+ला+कः।ततः स्वार्थे अण्।) अन्तपुररक्षकः। (यथा, कथासरित्सागरे।३९। २८।
"तदन्यस्य न लाभोऽस्ति सौविदल्लाभिरक्षिते।
अन्तःपुरेऽत्र पुंसो यदतोऽसौ तेन संगता॥")
तत्पर्य्यायः। कञ्चुकी २ स्त्रापत्यः ३ सौविदः४। इत्यमरः। २। ८। ८॥ स्त्रपतिः ५ सुविदः ६। इति तट्टीका॥ चत्वारि महत्तरकके। बहिः सञ्चरन्तीनां पुरस्त्रीणां प्रेक्षकपुरुषान्तरवारणाय राज्ञा स्त्रागारे ये वेत्रधरा नियुक्तास्ते बहिर्महत्तकाः सौविदल्लादिशब्दवाच्याः। शोभनं विदन्ति सुविदः पण्डिताः क्विप् तान् अतति सत्येन गच्छति सुविदत् भूपालः तं लाति सुविदलं अन्तःपुरं हनजनाति डः स्त्री लस्तोरिति लः तत्र नियुक्ता इति ठघे कादिति ष्णे सौविदल्लाः। इति भरतः॥

सौविदल्लकः,पुं, (सौविदल्ल एव। स्वार्थे कन्।) सौविदल्लः। इति शब्दरत्नावली॥

सौवीरं,क्ली,बदरम्। काञ्जिकम्। स्रोतोञ्जनम्। इत्यमरः। २। ४। ३७। २। ९। ३९। २। ९। १००॥ एतेषां विशेषा यथा,—
"————सौवीरं बदरं महत्।"
इति रत्नमाला॥
"सौवीरन्तु यवैरामैः पक्वैर्वा निस्तुषैः कृतम्।
गोधूमैरपि सौवीरमाचार्य्यैः केचिदूचिरे॥
सौवीरन्तु ग्रहण्यर्शःकफघ्नं भेदि दीपनम्।
उदावर्त्ताङ्गमर्दास्थिशूलानाहेषु शस्यते॥"
इति भावप्रकाशः॥
सौवीराञ्जनम्। यथा,—
"सुवीरकं पार्व्वतेयं सौवीरं नीलमञ्जनम्।"
इति रत्नमाला॥

सौवीरः,पुं,(सुष्ठु वीरा यत्र। ततः स्वार्थे अण्।) देशविशेषः। इति मेदिनी॥ (यथा,हरिवंशे। ९०। १९।
"सौवीरराजः शैब्यश्च पाण्ड्यश्च बलिनां वरः॥")

सौवीरकं, क्ली, (सौवीरमेव। स्वार्थे कन्।) काञ्जिकविशेषः। तत्पर्य्यायः। सुरीराम्लम् २ गोधूमसम्भवम् ३ यवाम्लजम् ३ यवोत्थम् ५ तुषोत्थम् ६ तुषोदकम् ७। अस्य गुणाः। अम्लरसत्वम्। केश्यत्वम्। मस्तकदोषजराग्रैथिल्यनाशित्वम्। बलकारित्वम्। सन्तर्पणत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

सौवीरकः, पुं,(सौवीर+संज्ञायां कन्।) बदरवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥

सौवीरसारं, क्ली, स्रोतोञ्जनम्। इति राजनिर्घण्टः॥

सौवीराञ्जनं, क्ली, (सौवीरनामकमञ्जनम्।) अञ्जनप्रभेदः। तत्पर्य्यायः। अञ्जनम् २ यामुनम् ३ कृष्णम् ४ नाटेयम् ५ मेचकम् ६ स्रोतोजम्७ दुष्प्रदम्८ नीलम् ९ सुवीरजम् १० नीलाञ्जनम् ११ चक्षुष्यम् १२ वारिसम्भवम्१३ कपोतकम् १४ कापोतम् १५। अस्य गुणाः। शीतत्वम्। कटुत्वम्। तिक्तत्वम्। कषायत्वम्। चक्षुष्यत्वम्। कफवातविषनाशित्वम्। रसायनत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

सौष्ठवं,क्ली,(सुष्ठु भावः। सुष्ठु+"प्राणभृज्जातिवयोवचनोद्गात्रादिभ्योऽञ्।"५। १। १२८। इत्यञ्।) भातिशय्यम्। (यथा, महाभारते। १। १३४। १४।
"तुलेष्वस्त्रप्रयोगेषु लाघवे सौष्ठवेषु च।
सर्व्वेषामेव शिष्याणां बभूवाभ्यधिकोऽर्जुनः॥")
प्रशंसनत्वम्। इति सुष्ठुशब्दार्थदर्शनात्।(यथा हरिवंशे। ४०। ३४।
"आयुःसौभाग्युपचयो लक्षणं रूपसौष्ठवम्॥")
नाटकाङ्गविशेषः। इति केचित्॥